

Jan van Heugten SJ, vernieuwer van de literatuurkritiek

Het tijdschrift *Boekenschouw* tussen 1929 en 1941

Inleiding

Een mooi boek wordt in de regel gelezen ter wille van de inhoud of ter ontspanning. Men kan het ook ter hand nemen om de auteur te leren kennen, om te ontdekken hoe het tot stand is gekomen of welke bedoeling er achter steekt. Men gaat niet alleen de inhoud bestuderen maar ook de vorm: hoe is het geschreven. Een roman kan zelfs gelezen worden om met kracht van argumenten aanbevelen of afgekeurd te worden. Dan heeft men te maken met ‘kritiek’, met literatuurkritiek.

Die kritiek raakt vaak het geloof, de moraal, de godsdienst: de metafysiek, dat wat achter de fysiek ligt, wat verder ligt dan het onmiddellijk aardse. De wereld van het boek en die van het geloof kennen raakvlakken en gelovigen, van welk geloof ook, kunnen dat grensgebied verkennen.

Jezuïeten maakten daar zelfs professioneel werk van. Van nature kritisch (discretio), dat is ‘onderscheidend’ tussen goed en beter, in dit opzicht getekend door de *Geestelijke Oefeningen* van Ignatius, zoeken zij de grensgebieden van het geloof op: welke relatie hebben bijvoorbeeld natuurwetenschappen, geschiedenis, kunsten, economie, sociologie, geneeskunde of ook literatuur met het Evangelie?

In het grensgebied tussen de schone letteren en het geloof speelde tijdens het Interbellum in Nederland pater Jan van Heugten SJ een hoofdrol. In zijn jarenlange literatuurkritiek ontdekten wij kenmerken van Ignatius’ ‘Geestelijke Oefeningen’, ofschoon Van Heugten zelf daar nooit van spreekt. Hij stond ook pas in de prille dageraad van de herbronning ervan. Nog onbewust werd Jan van Heugten een ‘maître de spiritualité’: hij paste een instrument van spiritualiteit toe op het lezen van romans en gedichten, maar hij bezigde, als Monsieur Jourdain, de hoofdpersoon in Molière’s komedie *Le bourgeois gentilhomme*, het ‘proza’, zonder het te weten. Zijn rol in het letterkundig leven van de dertiger jaren der vorige